

Sanda- och Berga gästgivargårdar

En runsten vid Sanda by "Sandastenen" och en runristning på bergväggen vid Dalarövägen på mark till Berga by vittnar om att folk bodde vid Sanda och Berga under senare delen av vikingatiden. De flesta runritsningarna tillkom under 1000-talet.

Sandastenen står nu i parken öster om nuvarande huvudbyggnad. Hitflyttad i slutet av 1800-talet.

Runorna berättar att "Jorun lät resa stenen efter Andvätt, sin son och Anunds Asbjörn ristade stenen".

Berga mellangård
och Norrgård

Storgården

På den äldsta kartan, Geometriska jordeboken från 1638 över Berga by visar att byn består av tre gårdar.

Den södra gården, Storgården, hade fribrev att hålla gästgiveri för resande till och från Dalarö.

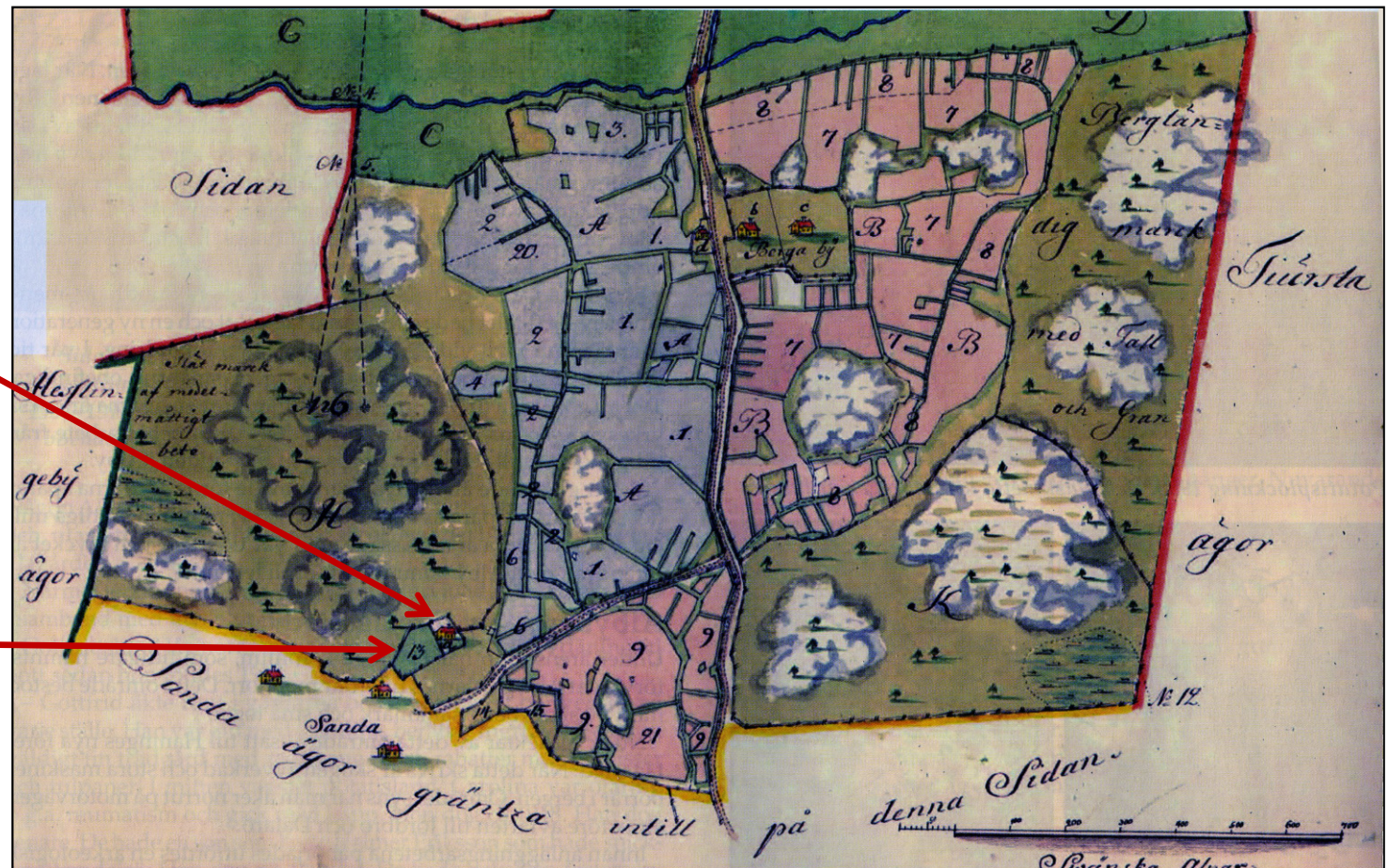
Det fanns en lag som påbjöd att det skulle finnas gästgiverier på ett skjutshålls avstånd längs de större vägarna. (1 skjutshåll = 2 – 2,5 mil).
Byarna vid vägen var skyldiga att ordna med detta.

Gästgivaregården ligger på Berga bys ägor men mycket nära Sanda varför den kallades Sanda gästgivaregård.

På gränsbestämningsskarta från 1741 över Berga by framgår att gästgiveriet ligger vid den lilla åkern, märkt 13, norr om Sandavägen (Numera Klockarlötsvägen).

Gästgiveri

13 = Åker

Gränsbestämningsskarta från 1741 över Berga by.

**Prästen brydde sig inte om att marken till gästgivaregården hörde till Berga.
När husförhör hölls vid Sanda by så fick gästgiveriet hänga med samtidigt.**

**Gränsen mellan Berga och Sanda var av mindre betydelse efter ca 1670, då byarna
fick gemensam ägare, friherre Gabriel Falkenberg d.ä. ägare till Sandemar.**

Gabriel Falkenberg d.ä.

Gästgivargårdens huvudbyggnad var en vanlig bondstuga med två sovsalar och en liten sovkammare.

Alexander Wetterlind, som var konstnär och militär, har den 2 juni 1825 avbildat den i akvarell.

Skjutsbondens arbetsåkdon skall tydligen skjutsa en amiralsperson, som väl är på väg till någon av flottans fartyg vid Dalarö.

Han står mitt på gårdsplan bland gästgivarens närgångna svin.

Till höger om den fina resenären står fattigbössan.

På teckningen skymmer byggnaden kullen med de gåtfulla kungastenarna.

Stenarna är välsvavade och fastsatta i berget med dubb.

Kan kungastenarna ha varit någon slags reklam för Sanda gästgivaregård?

Gästgivaregården låg en bit in på Sandavägen och var svår att se från Dalarövägen.

Sägner berättar att stenarna skall minna om kungar som rastade här.

Det är fullt möjligt att sju svenska kungar har stannat till vid Sanda gästgivaregård.

Sanda låg under Sandemar som sedan 1827 innehades av släkten Braunerhielm genom Carl Gustaf Braunerhielm, då minderårig.

Åren 1827 till 1834 var därför hams farbror Ferdinand Braunerhielm förmyndare.

När släkten Braunerhielm blev ägare till godset Sandemar inledes en ny era vid Sanda och Berga.

Arrendatorerna fick inte förnyade kontrakt.

År 1833 flyttade de sista ut.

Den enda som hade kontraktet kvar var gästgivaren Åkerblom, men han fick lov att flytta på sig från Sanda till Berga.

Matts Åkerblom var den sista gästgivaren vid Sanda.

Han kom dit med sin familj 1823 och fick 1833 ett tillägg inskrivet i befintligt arrendekontrakt att han skulle svara för gästgiverihållning vid Berga i stället för Sanda. I tillägget står det också att han dagligen skall tillhanda resande tre gästgivarhästar samt i övrigt med avseende på kost, husrum och mottagande följa föreskrifterna i Kungliga Gästgifveriförordningen.

Flytten av gästgivaregården hade initierats av Ferdinand Braunerhielm. Han planerade att göra Sanda till en ståndsmässig storgård och ville bli av med den stökiga gästgivaregården. Under hans tid som förmyndare uppfördes Sandas nuvarande huvudbyggnad som stod klar 1834. En ljusputsad tvåvåningsbyggnad med sadeltak.

Ferdinand Braunerhielm.

Gästgivare Matts Åkerblom var säkert inte ledsen över förflyttningen. Det blev ett bra läge för gästgiveriet med Dalarövägen utanför och med vacker utsikt.

Den besvärliga Berga backe gjorde att resenärerna önskade vila sig och ta sig en bit mat och en pilsner.

Gästgiverirörelsen gick bra och Åkerblom blev kyrkvärd i Österhaninge kyrka och det räknades som fint på den tiden.

Han efterträddes 1846, efter 23 år som gästgivare, av dottern och mågen, som hade gästgiveriet i 30 år.

Österhaninge kyrka

Den sista gästgivaren vid Berga var Erik Jonsson.

Han och hustrun Ulrika med åtta barn tillträdde 1876.

Erik dog redan 1887, 48 år gammal.

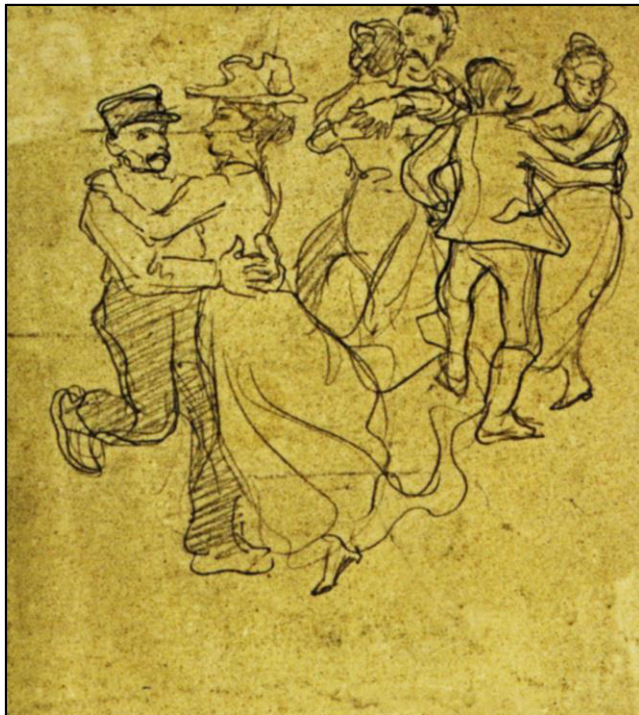
Då eller några år därefter upphörde gästgiveriverksamheten vid Berga.

När gästgiveriverksamheten upphört revs gästgiverigården. Det enda som blev kvar var en stuga, Bergastugan, som totalrenoverades.

I början på 1900 – talet samlades traktens ungdomar till midsommardans vid Bergastugan, enligt beskrivningar och berättelser.

Claes Braunerhielm på Sandemar upplät Bergastugan utan avgift till Österhaninge Kyrkliga ungdomsförening från slutet av 1940 – talet.

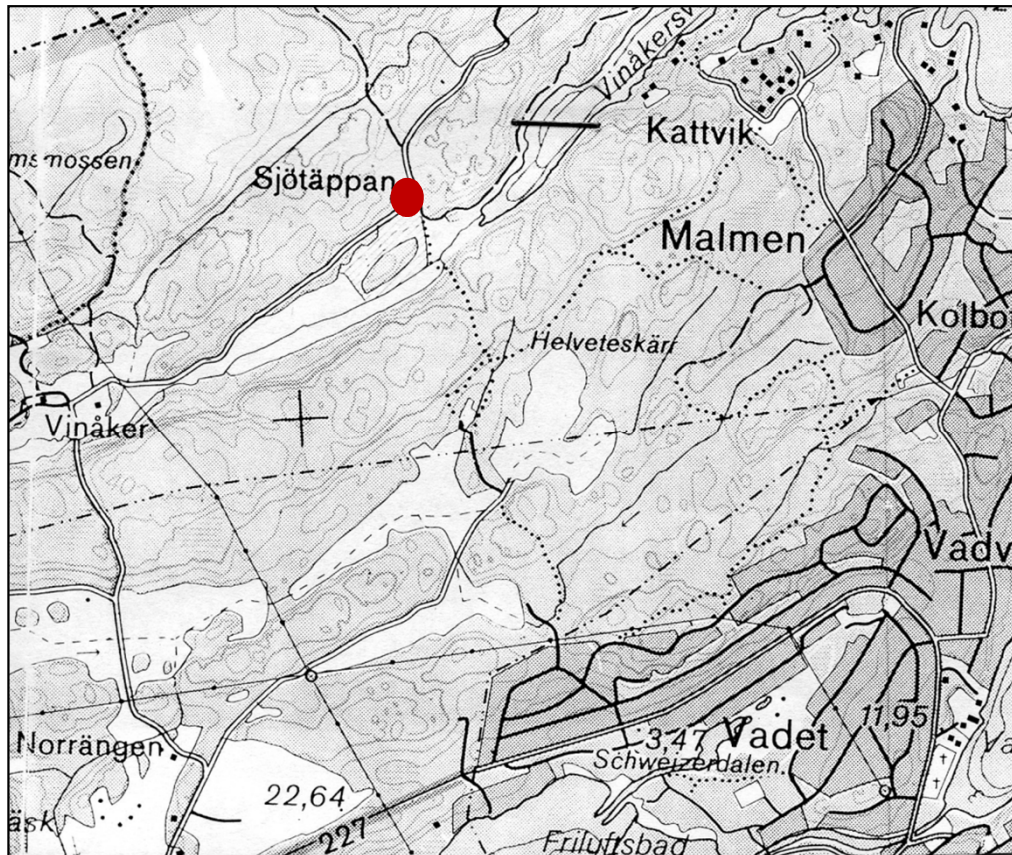
Många ungdomar har under årens lopp haft trevlig samvaro i Bergastugan innan den brann 1967.

Lotta i Backen

Anna Charlotta Larsson, född Åkerblom, mera känd som "Lotta i Backen", var född 1868 i torpet Sjötäppan.

"Lotta i Backen" var barnbarn till Matts Åkerblom som var gästgivare på Berga Gästgivargård.

Mer finns att läsa om Lotta och hennes man som ett tillägg till denna presentation.

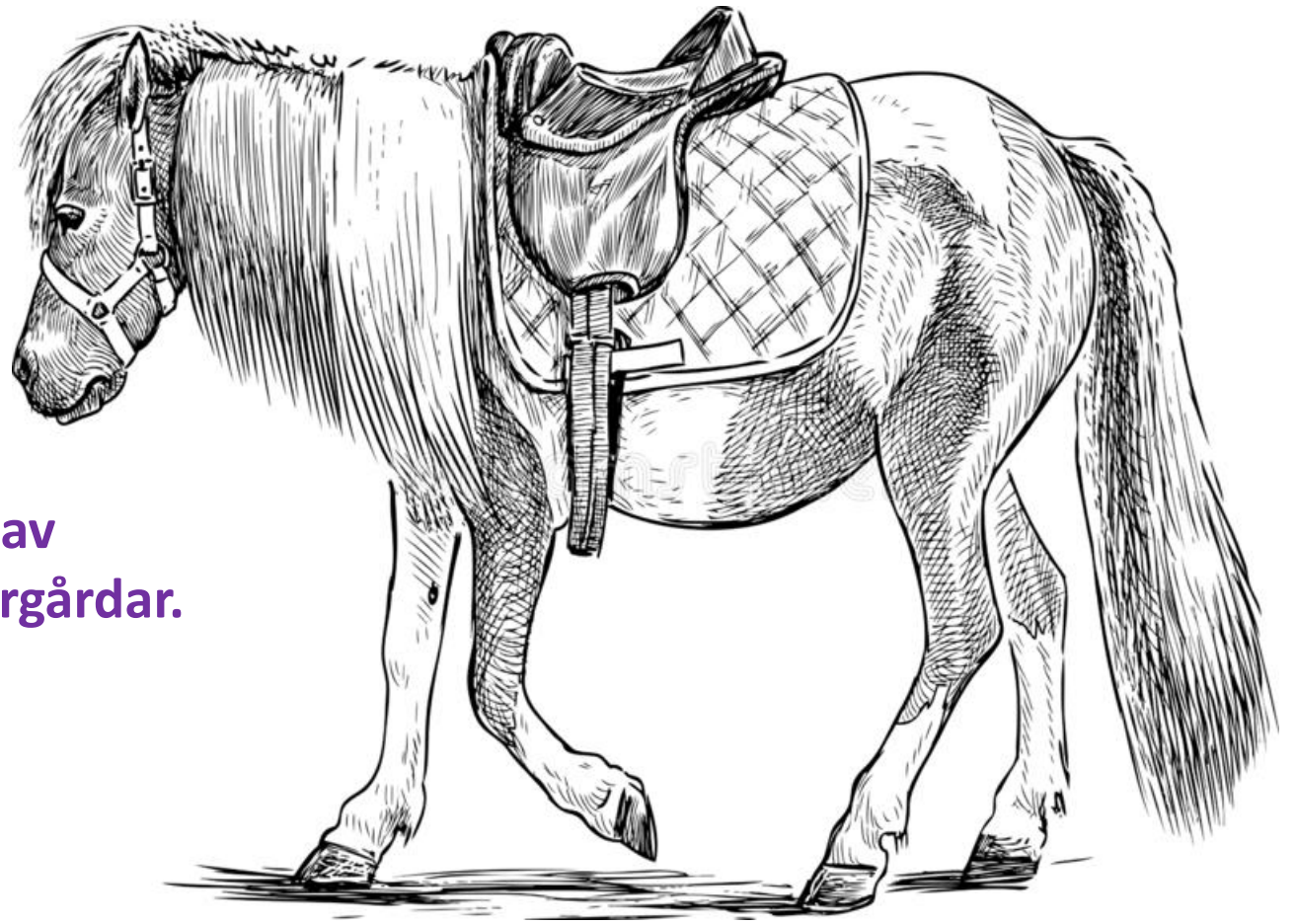

Slut

*Sammanställt av
Klas Rosberg och Olle Dolk
2022.*

**Tillägg till presentationen av
Sanda- och Berga gästgivargårdar.**

Lite mer att läsa om Anna Charlott och hennes man Henning.

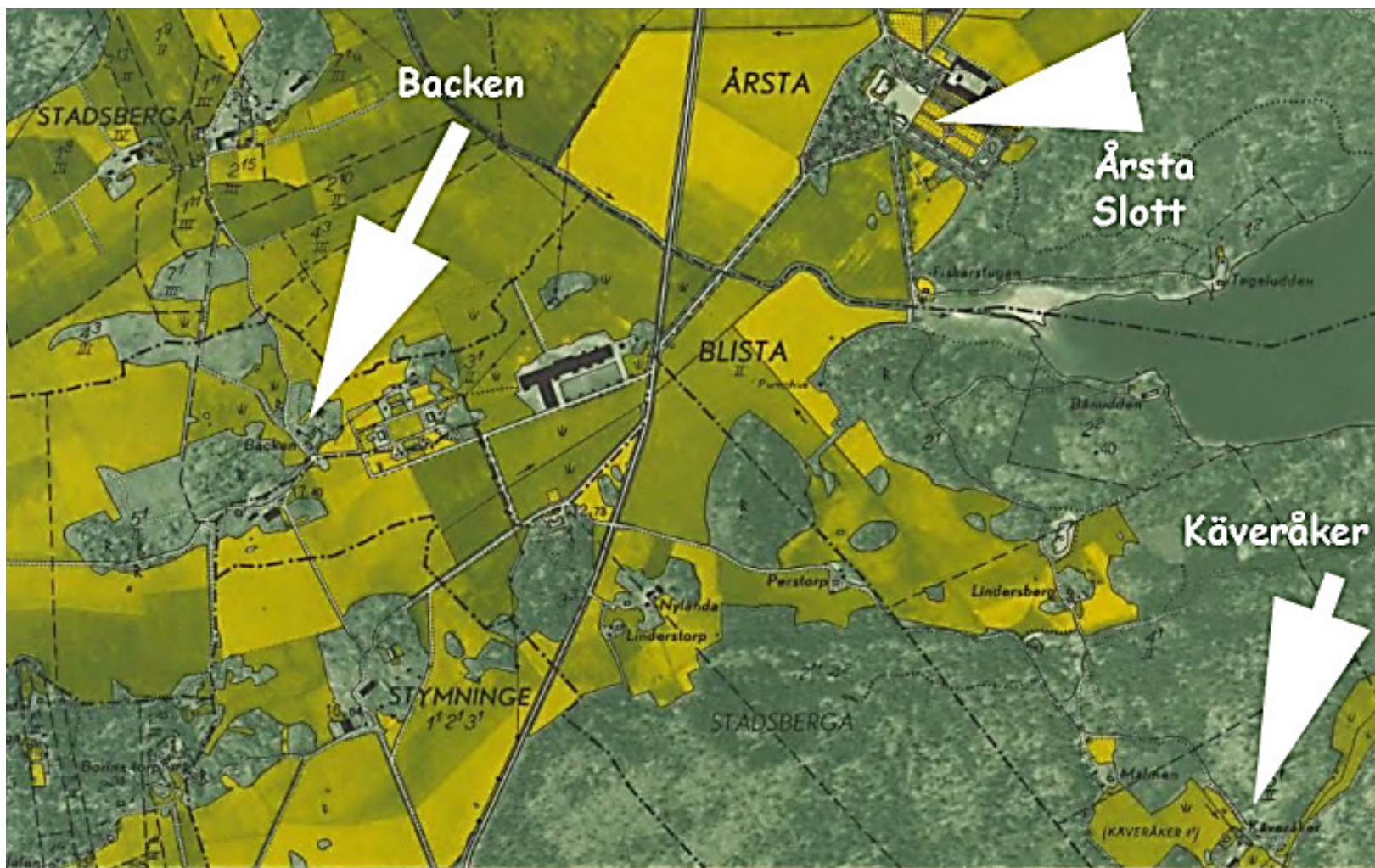
Anna Charlottas far, Matts Gustaf Åkerblom, var född 11 juli 1834 på Berga Gästgivargård i Österhaninge som sjunde barnet till kyrkvärden och gästgivaren med delvis samma namn, Matts Åkerblom. Gästgivaren Matts var född 1788 i Tyresö församling och hade kommit till Småhamra gård och gift sig med dottern på gården, Stina Catharina Larsdotter, född 1794. De fick fem barn på Småhamra innan de flyttade till Sanda och där fick ytterligare en dotter 1832. Matts Gustaf blev sista barnet och föddes efter flytten till Berga. Anna Charlottas mor var Anna Lovisa Boderus, född 30 november 1833 på Johannisberg, torp under Skogs Ekeby, i Västerhaninge församling. Hennes far var skräddaren Johan Adolf Boderus, född 24 juni 1802. Matts Gustaf Åkerblom och Anna Lovisa Boderus hade fått fyra barn på Sjötäppan i Dalarö innan de flyttade till Stegsholm på Gålö i november 1872. Därifrån som torpare till Käfveråker under Årsta 1878. Matts Gustaf avled där den 25 mars 1892 och hustrun den 8 januari 1905.

Käveråker, nu fritidshus, ligger på norra sluttningen mot Blistafjärden. Finns med i jordeböckerna 1731 och 1740 som frälsehemman och i husförhörslängderna som torp från 1746. Sista torparen flyttade ut 1921 då torpet brukades direkt under Årsta. Foto

Henry Hall 1981.

Lotta... ... vi kallar henne så, gifter sig 1885 med Henning Valdemar Larsson, född 1 september 1853 i Döderhults församling (idag Oskarshamn) på torpet Jerngallran. Han har kommit till Käfveråker i Österhaninge år 1883 från Östra Ryd i Småland som dräng hos Lottas föräldrar. Efter giftermålet hösten 1885 flyttar paret till Årsta och sonen Gustaf föds i december. Henning står här som statdräng. År 1887 är man tillbaka på Käfveråker hos Lottas föräldrar, här föds dottern Anna Lovisa 1889, sonen Karl Birger 1891 och döttrarna Viktoria Charlotta 1893 och Augusta Maria 1897. När Lottas far avlider 1892 blir Henning arrendator på åttondelsmantalet under Årsta. Matts Gustafs änka blir kvar och avlider först 1905.

Ekonomisk karta
1951.

Henning blir kvar på Käveråker till 1906 då han återvänder till huvudgården, nu som statdräng, med hustrun och de tre yngsta barnen, dottern Viktoria Charlotta flyttar 1908 till Tyresö och senare Kungsholmen där hon föder dottern Brita Viktoria år 1914 som året efter tas om hand av Henning och Lotta. Hon blir kvar hos morföräldrarna till 1931 då hon flyttar till Högalid. Familjen bor då på Backen som ibland kallas för torp men var en lägenhet eller backstuga på Blista/Årsta, stället har inte någon gång under åren förts som egen rubrik i kyrkoböckerna.

Den ursprungliga lägenheten Backen. En dendrokronologisk datering har gjorts som visar att det är uppfört på 1840-talet. Huset t.v. uppfördes senare i samma stil som det äldre. Bilden från 2018.

De blir kvar på Backen i Årsta till Henning dör 1944 och Lotta 1960, 92 år gammal. På sin 90-årsdag får hon besök av Haningebladets och Österhaningebladets reportrar som bl.a. skrev:

"Vid full andlig och god kroppslig vigör tog hon emot barn, barnbarn, barnbarnsbarn, prästerskap, sockenbor och långväga gäster.

Men så hade mor Lotta fört ett friskt och härdande liv; fällt och kört timmer på Käveråker, dikat åkrarna på Årsta och gnott i trädgården vid slottet.

Med stolthet kunde hon berätta om hur hon fick stiga upp före solen, skjuta en tung strömmingskärva ända till Stockholm, sälja fångsten och traska hem igen samma dag."

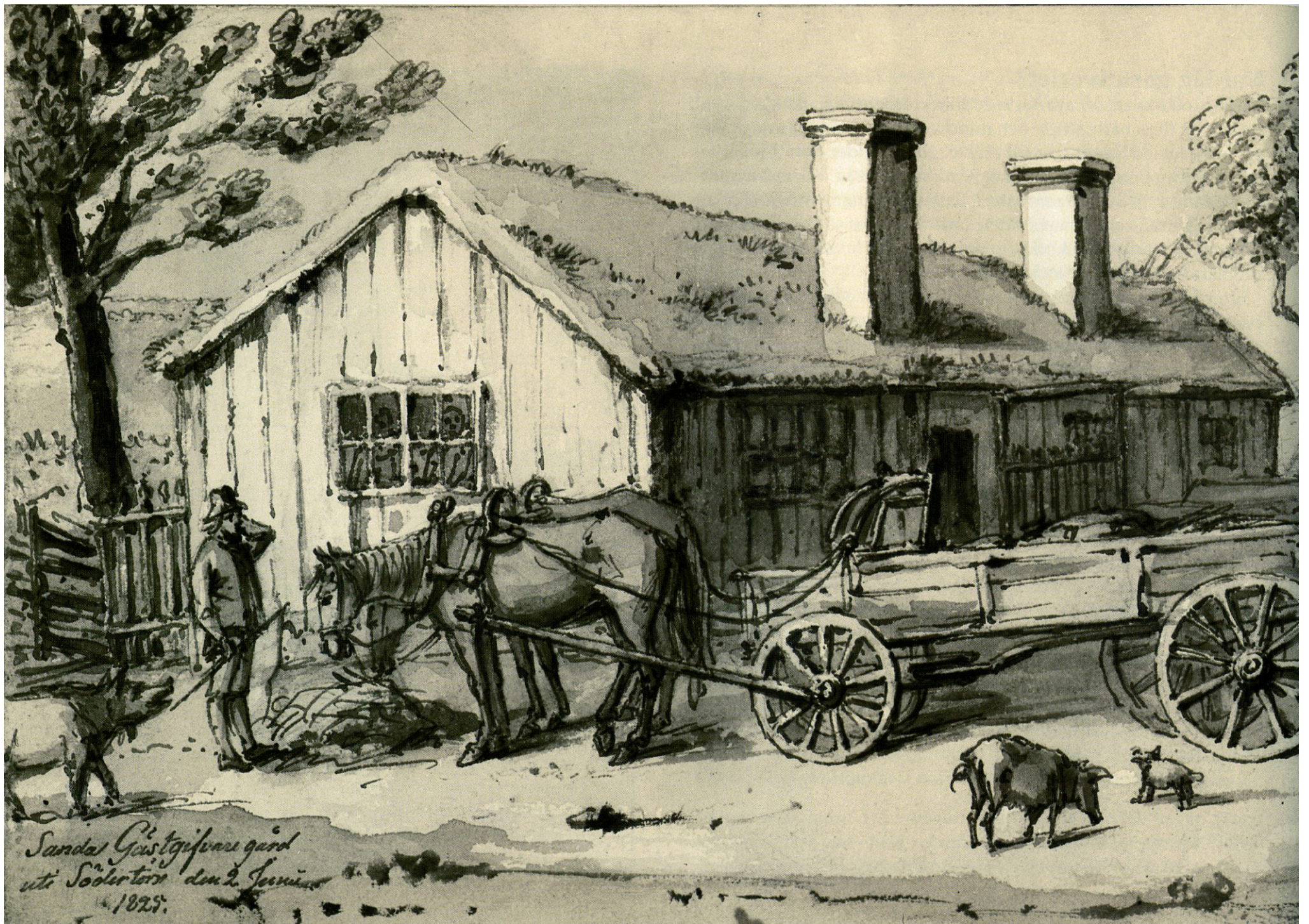

Lägenheten Backen avsåndrades i början på 1980-talet och köptes av en privatperson som inledde en omfattande renovering av det ursprungliga huset. Av olika skäl avslutade tyvärr inte detta arbete, ägaren byggde istället ett nytt hus i samma stil intill det gamla.

Sjötäppan på 1940-talet.

Underlag är till viss del hämtat från artikel skriven av Sune Nilsson.

Sanda's Gårdsbrukens gård
vid Sönderby den 2. Juni
1895.

